

об'ємом, розташуванням у просторі; на планування та контроль послідовних дій.

Список використаних джерел:

1. Антощук Є. «Метод Цицерона» від української школи ейдетики / Є. Антощук // Психолог: Додаток до газ. «Шкільний світ». – 2007. – №37. – С. 12 – 14.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / Наук. кер. А.М. Богуш; Беленька Г.В., Богінч О.Л. та ін. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с.
3. Баглаєва Н. Логіко-математичний розвиток дошкільнят: шляхи оптимізації: Семінар-практикум для вихователів / Н. Баглаєва // Палітра педагога. – 2002. – №2. – С.12–14.
4. Баглаєва Н. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дошкільнят / Н. Баглаєва // Дошкільне виховання. – 2009. – № 7. – С. 3-4.
5. Веремейчук В. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дошкільників / В. Веремейчук // Дитячий садок. – 2000. – №35. – С. 10-12.
6. Гайдаржийська Л. Слово, образ, дія: Роль дидактичних засобів у формуванні початкових математичних уявлень / Л. Гайдаржийська // Дошкільне виховання. – 2000. – №4. – С.14–15.
7. Конфорович О.Г. Формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку / О.Г. Конфорович, З.П. Лебедева. – К. : Вища школа, 1996. – 258 с.
8. Корнеева Г. Современные подходы к обучению дошкольников математике / Г. Корнеева, Е. Родина // Дошкольное воспитание. – 2000. – №3. – С.46–49.
9. Лисак В.П. Формування початкових математичних уявлень / В. П. Ли-сак // Початкове навчання та виховання. – 2013. – № 1. – С. 2-18.
10. Проскура О. В. Математичні помічники / О. В. Проскура, В. У. Кузьменко // Дитячий садок. – 2002. – №21. – С.15–16.
11. Туник І. Розвиток логіко-математичних здібностей дошкільнят / І. Ту-ник // Палітра педагога. – 2004. – №3. – С. 24-29.
12. Щербакова К.Й. Методика формування елементарних математичних уявлень у дошкільників : навч. пос. / К.Й. Щербакова. – К. : Вища школа, 1996. – 387 с.

Ковалевська Н. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової і дошкільної освіти
ПНПУ імені В. Г. Короленка*

Пасічніченко А. В.

*кандидат психологічних наук, доцент
кафедри початкової і дошкільної освіти
ПНПУ імені В. Г. Короленка*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО ПРЕДМЕТНО-ІГРОВОГО СЕРЕДОВИЩА В ДНЗ

У статті проаналізовано сутність понять «освітнє середовище», «розвивальне середовище», «освітньо-розвивальне середовище», «сучасний іграшковий матеріал». Авторами розглянуто особливості організації предметно-ігрового простору в умовах сучасного ДНЗ, визначено характеристики потенціалу розвивального середовища, проаналізовано правила підбору іграшкового матеріалу та вимоги до нього.

Становлення та утвердження європейського виміру української державності породжують процеси реформування педагогічної освіти з подальшою інтеграцією в світовий освітній простір. Першорядної значущості набувають питання індивідуалізації й соціалізації дитячої особистості та проблеми, пов'язані з професійною підготовкою нової генерації фахівців-педагогів, які б були спроможні опановувати необхідні компетенції. З цих позицій, у контексті парадигмального пошуку розбудови навчально-виховного процесу, сучасна освіта активно звертається до філософських ідей людиноцентризму, згідно з якими духовно-ціннісний зміст освітнього процесу набуває соціальної державної домінанти. Кінець ХХ — початок ХХІ століття характеризується створенням новітніх концепцій дошкільного виховання — своєрідних орієнтирів для науковців і практиків у вивченні актуальних проблем розвитку особистості дитини.

У Концепції розвитку дошкільної освіти на 2010-2016 роки, Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ ст.), Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, чинних програмах навчання та виховання у ДНЗ зазначається, що дитина з її потребами — є головним пріоритетом державної освітньої політики. Реалізація змісту чинних програм («Українське дошкілля», «Зернятко», «Малятко», «Впевнений старт») відбувається через організацію у ДНЗ провідного виду діяльності – гри. Вихователь має здійснити ретельний аналіз стану розвивального

предметно-ігрового середовища у групі, яке має забезпечувати індивідуальний розвиток кожної дитини і суттєво розширюватися та збагачуватися з переходом дітей із однієї вікової групи до наступної. Найважливішою складовою розвивального предметно-ігрового середовища є сучасний іграшковий матеріал, що створює оптимальні умови для зростання практично умілої, вправної у взаємодії з предметним світом дитини раннього віку.

Сучасні дослідження, що розкривають окремі сторони підготовки фахівців дошкільного профілю, висвітлені в роботах Л. Артемової, А. Богущ, Г. Беленької, І. Дичківської, Н. Денисенко, Е. Карпової, К. Крутій, Н. Лисенко, О. Поліщук, З. Плохій, Г. Підкурғанної, Т. Поніманської, О. Федій.

У працях М. Зацепіної, О. Кононко, Т. Оверчук, К. Печора, С. Теплюк, М. Ляминої, охарактеризовано зміст, форми та методи роботи з дітьми раннього віку в ДНЗ.

В наукових доробках О. Артамонова, А. Бондаренко, Т. Доронова, Л. Кларіна, В. Логінова, Л. Парамонова, О. Писарчук, Л. Смивіна, Л. Стрелкова розглядаються теоретико-практичні аспекти організації освітньо-розвивального середовища.

Проблемі організації предметно-ігрового середовища присвятили праці А. Галанова, Г. Глушкова, Н. Гринчавичене, С. Железна, О. Мусієнко, С. Новоселова, Н. Кащук .

Про особливості організації предметно-ігрового середовища в ДНЗ для дітей раннього віку зустрічаємо в працях О. Артамонової, Ю. Малюкової, С. Новосолової, Л. Олійник, К. Печори, Н. Рижової, Л. Сєдової.

Понятійний простір досліджуваної проблеми торкається категорій, що потребують пояснення. Дифініції «освітнє середовище», «розвивальне середовище», «предметно-ігрове середовище» є

важливим для нашого наукового дослідження, що зумовлює необхідність їх тлумачення.

Педагогічний термінологічний словник дає таке визначення терміна «*освітнє середовище*» – це частина соціокультурного простору, зона взаємодії освітніх систем, їх елементів, освітнього матеріалу і суб'єктів освітніх процесів. Освітнє середовище також має велику мірою складності, по кільки має кілька рівнів - від федерального, регіонального до основного свого першоелемента - освітнього середовища конкретного освітнього закладу [8].

Розвивальне середовище – система матеріальних об'єктів діяльності дитини, яка функціонально моделює зміст її духовного і фізичного розвитку.

У широкому значенні *освітньо-розвивальне середовище* являє собою будь-який соціокультурний простір, в межах якого стихійно або з різним ступенем організованості протікає процес розвитку особистості.

У наукових доробках І. Говорушко та Т. Іванової зазначено, що освітній простір матеме потенціал *освітньо-розвивального середовища* за умови набуття таких ознак: гнучкість, що означає здатність освітніх структур до швидкого пристосування до потреб особистості, навколишнього середовища, суспільства; безперервність, що виражається через взаємодію і спадкоємність у діяльності елементів, з яких воно складається; варіативність, яка передбачає зміну розвивального середовища в відповідно до потреб населення; інтегрованість, що забезпечує вирішення виховних завдань за допомогою посилення взаємодії структур, що входять до її складу; відкритість, яка передбачає широку участь усіх суб'єктів освіти в управлінні, демократизацію форм навчання, виховання і взаємодії;

установку на спілкування всіх суб'єктів освітнього процесу, що здійснюється на основі педагогічної взаємодії [2].

Повноцінне *освітньо-розвивальне середовище* передбачає єдність соціальних і природних засобів забезпечення життєдіяльності дитини. До них належать архітектурно-ландшафтні та природничо-екологічні об'єкти; художні студії; ігрові та спортивні майданчики; конструктори; тематичні набори іграшок, посібників; аудіовізуальні та інформаційні засоби виховання і навчання [6].

Як стверджує З. Береснева *освітньо-розвивальне середовище ДНЗ* визначається взаємозв'язком таких компонентів:

1) результат діяльності фахівців – художників, проєктувальників, конструкторів, майстрів-оздоблювачів (твори мистецтва, меблі, інструменти, предмети, вироби прикладного мистецтва, посібники, іграшки); 2) підсумок роботи персоналу дошкільного закладу і батьків з організації та оформлення побуту (облаштування зон, виставок, виготовлення посібників та іграшок-саморобок, декоративне оформлення кімнат до свят тощо); 3) участь дітей в оформленні інтер'єру під керівництвом вихователя.

Усі елементи освітньо-розвивального середовища зосереджені забезпечувати і стимулювати вільний вибір і зміну видів діяльності дитини, створювати актуальні для неї і доступні для її розвитку проблемні ситуації

У нормативних документах, що забезпечують функціонування системи дошкільної освіти, зазначено, що розвивальне *предметно-просторове середовище* – частина освітнього середовища, представлена спеціально організованим простором (приміщеннями, ділянкою і т. п.), матеріалами, обладнанням та інвентарем, для розвитку дітей дошкільного віку відповідно до особливостей кожного вікового етапу,

охорони і зміцнення їх здоров'я, з врахуванням особливостей і корекції недоліків їх розвитку.

Розвивальне предметне середовище — це сукупність умов, які забезпечують різнобічний розвиток дітей; це система матеріальних об'єктів їхньої діяльності [1, с. 57].

Створення в дошкільному закладі повноцінного розвивального предметно-ігрового середовища та забезпечення відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей — провідний засіб реалізації завдань сучасного реформування освіти. Адже правильно організоване розвивальне середовище сприяє соціалізації дитини, впливає на всі аспекти її розвитку.

Найважливішою складовою предметного середовища є сучасний *іграшковий матеріал*, що створює оптимальні умови для зростання практично умілої, вправної у взаємодії з предметним світом дитини раннього віку.

Сучасний іграшковий матеріал розкриває широкий простір для формування основних компетентностей дитини, передбачених чинними програмами розвитку і виховання дітей.

Оскільки енциклопедичні та довідкові видання не дають тлумачення поняття «сучасний іграшковий матеріал», нами було визначено, що воно функціонує у двох значеннях: широкому та вузькому.

У широкому значенні «іграшковий матеріал» — це різноманітні матеріали, що репрезентують світ сучасних речей, подій і явищ.

У вузькому значенні «сучасний іграшковий матеріал» — це складова розвивального предметно-ігрового середовища, яка забезпечує повноцінний процес розвитку, навчання та виховання дитини в сучасних умовах (з врахуванням соціокультурних тенденцій епохи).

Сучасний промисловий ринок пропонує споживачам неймовірно розмаїття іграшкового матеріалу. Вибір іграшкового матеріалу повинен бути свідомим, базуватися на серйозних логічних підставах, при цьому завжди слід брати до уваги основну ідею: рівень розвитку дитини природним чином виражається в її грі та активності. У зв'язку з цим слід вибирати такий іграшковий матеріал, який би полегшував самовираження дитини, забезпечивши їй широкий спектр ігрової активності [3, с. 9].

Однак, варто зважати на те, що сучасний освітній простір набуває ознак інформаційного. Організація Common Sense Media провела дослідження в якому з'ясувала ставлення маленьких дітей до сучасних мобільних пристроїв. Результати чи то обнадіюють, чи засмучують, — дивлячись з якого боку на це подивитися. Справа в тому, що двоє з п'яти американських дітей віком до двох років користуються смартфоном або планшетом. Звичний дитячий іграшковий матеріал ними успішно забутий, — його замінили мобільні комп'ютери.

Проте, на думку засновника і генерального директора Common Sense Media, Джима Стайєра, таке різке зростання числа дітей раннього віку серед шанувальників різних гаджетів має бути розумно оцінено. Адекватно застосована технологія може стати важливим елементом освіти [4].

При організації освітнього середовища в ДНЗ зважають на методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України від 18.07.08 № 1/9-470 «Підбір і використання іграшок для дітей дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах». Рекомендаціями пропонується асортимент іграшок для дітей, який повинен забезпечувати удосконалення сенсорного досвіду малюків, підготувати їх до засвоєння сенсорних еталонів, розуміння призначення предметів,

засвоєння способу дії з ними, виховання культури взаємодії з ігровими партнерами як передумови виникнення сюжетно-рольової гри.

Поряд з правилами підбору сучасного іграшкового матеріалу існують вимоги до його розміщення в ігрових куточках (центрах, зонах):

1) Іграшкові матеріали об'єднуються за функціональними ознаками відповідно до різних видів предметно-ігрової діяльності дітей (сюжетно-відображувальної, будівельної, рухової тощо).

2) Більшість іграшкових матеріалів мають бути поліфункціональними, тобто використовуватися по-різному, залежно від мети діяльності.

3) Усі іграшкові матеріали, незалежно від їхньої класифікаційної приналежності, групуються так, щоб вони відповідали за розмірами (між собою, зростові дітей і стаціонарному предметному оточенню, в якому малята зазвичай граються)

4) Середовище має містити як відомі дитині іграшкові матеріали, так і нові, незнайомі, які забезпечують її пізнавальний розвиток. Поповнюючи обладнання в куточку, вихователь має дотримуватися принципу поступового ускладнення, тобто вносити в групу нові іграшкові матеріали згідно з вимогами програми та тими знаннями, яких діти набувають на заняттях. Кожен матеріал слід обов'язково обіграти, зробити дітям сюрприз.

Н. Кащук визначає основні принципи облаштування розвивального докільця для дітей в дошкільних закладах: принцип взаємодії; принцип активності, самостійності й творчості; принцип динамічності; принцип вільного центрування; принцип емоційного комфорту; принцип естетичності в добиранні матеріалів та атрибутів; принцип зв'язку з реальним життям; принцип урахування вікових особливостей дітей [5].

Л. Седова радить враховувати такі параметри предметно-розвивального середовища: перший параметр - цілепокладання, що орієнтує педагога дошкільного навчального закладу на розуміння розвивального середовища як простору, що сприяє оптимальному саморозвитку, самореалізації різних видів активності дитини; другий параметр - аналіз позиції педагога, що організовує і направляє активну пізнавальну діяльність дошкільника в процесі спільної з ним діяльності; третій параметр - відбір методів і засобів, що дозволяють моделювати спеціальні педагогічні ситуації, що сприяють саморозвитку і розвитку особистості.

Отже, грамотно науково-обгрунтовано організоване розвивальне предметно-ігрове середовище є джерелом всебічного, гармонійного та ефективного розвитку особистості дитини.

Список використаних джерел:

1. Бойко Л. Створення предметно-ігрового середовища для дітей раннього віку / Л. Бойко // Вихователь-методист дошкільного закладу : Щомісячний спеціалізований журнал. – 2009. – №1. – С. 57-62.
2. Говорушко И.С., Иванова Т.И. Особенности организации предметно-развивающей среды в дошкольном учреждении /И. С. Говорушко, Т. И. Иванова – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.scienceforum.ru/2013/pdf/4360.pdf>
3. Гураш Л. Світ іграшки / Л. Гураш // Дитячий садок. – 2005. – №1. – С.8–9.
4. Каждый третий ребенок в возрасте до 2 лет пользуется мробильными устройствами – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://news.vse42.ru/feed/show/id/2004422>
5. Качук Н. Специфіка організації предметно-ігрового середовища в контексті сенсорного розвитку дітей раннього віку – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/kachyk.pdf>
6. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: Монографія: У 2-х ч. – Ч. 1 / К.Л. Крутій. – К.: Освіта, 2009 – 302 с.
7. Лист Міністерства освіти і науки України від 18 липня 2009 року № 1/9-470 «Методичні рекомендації «Підбір і використання іграшок для дітей дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://golovbukh.ua/regulations/2340/2585/2591/292250/>
8. Педагогический терминологический словарь – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pedagogical_dictionary.academic.ru/